

Pohteen vanhusneuvoston työvaliokunnan lausunto

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaalihuoltolain mukaisen liikkumisen tuen myöntämisen perusteet

Yleistä

Vanhusneuvoston työvaliokunnan jäsenille annettiin sähköpostitse mahdollisuus lausua uudistuvasta SHL mukaisista liikkumisen tuen myöntämisen perusteista. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella hyväksyttiin vuonna 2023 ohjeistus sosiaalihuoltolain mukaisen liikkumisen tuen perusteista. Liikkumisen perusteiseen on tulossa nyt muutoksia, koska uusi vammaispalvelulaki (675/2023) tuli voimaan 1.1.2025 elämänvaiheita koskevaa säännösehdotusta lukuun ottamatta, mistä lausuntoaika päättyy 23.6.2025. Mikäli se hyväksytään, se tulee voimaan 1.1.2026. Vammaispalvelulain voimaantulossa on nyt kuitenkin kolmen vuoden siirtymäaika.

Liikkumista tukevia säädöksiä on myös vammaispalvelulain 28 §:ssä. Lainsäädäntö uudistuksen mukaan SHL on ensisijainen laki erityislakiin nähden. Liikkumisen tukea järjestetään vammaispalvelulain perusteella vain, jos muussa laissa tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä (Sosiaalihuoltolaki 4 §, 5 §).

Liikkumista tukevat palvelut on säädetty sosiaalihuoltolain (1301/2014) 23 §:ssä. Liikkumista tukevia palveluita järjestetään henkilölle, jotka eivät kykene itsenäisesti käyttämään julkisia liikennevälineitä sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn takia ja jotka tarvitsevat palvelua asioimiseen tai muun jokapäiväiseen elämään kuuluvan tarpeen vuoksi.

Huomiot

Yleistä

Liikkumisen perusteissa tuen tavoite on hyvin määritelty: ”Liikkumisen tuen tarkoitus on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä vähentää eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. Liikkumisen tuen avulla tuetaan henkilöiden suoriutumista ja omatoimisuutta, osallisuutta yhteiskuntaan.

Pohteen omassa ohjeistuksessa palvelutaloissa asuvien osalta tavoite poissuljetaan seuraavalla ohjeella: ”Liikkumisen tukea ei pääsääntöisesti myönnetä palveluasumisessa asuville, jos yksiköissä järjestetään kuljetuspalvelu.”

Vanhusneuvoston työvaliokunnan mukaan edellä oleva yleinen lausuma tulisi poistaa. Todellisuudessa palveluasunnoissa ei järjestetä kuljetuspalveluja Pohteen omissa asumisyksiköissä, eikä yksityisissä palveluasunnoissa ole kilpailutuksen yhteydessä kuljetuspalvelujen järjestämistä mitenkään edellytetty. Liikkumisen tuki on tarkoitettu jokapäiväiseen elämään kuuluvien asioiden hoitamiseen, virkistäytymiseen ja sosiaalista kanssakäymistä edistäviin asioihin, joten harrastuksia tai virkistymistä ei voi myöskään yksityiskohtaisilla ohjeilla poissulkea.

2.1. Palvelun hakeminen

Palvelua haetaan sähköisellä tai kirjallisella hakemuksella. Todetaan että hakemus voidaan myöntää suullisesti, mutta ei kerrota kenelle.

Lääkärintodistus. Hyvinvointialue vaatii lääkärintodistuksen tai muun riittävän terveydenhuollon ammattihenkilön antaman lausunnon. Tällä toimenpiteellä lisätään medikalisaatiota ja terveydenhuollon byrokratiaa. Vanhusneuvoston työvaliokunta näkee, että tätä tulisi muuttaa siten, että hakemukseen pyydetään tarvittaessa palvelujen arvioinnin yhteydessä lääkärinlausunto. Tätä toimenpidettä ei edellytetä lainsäädännössä, eikä missään ohjeistuksissa, paitsi Pohteen omissa käytännöissä. Asiakkaan näkökulmasta lääkärille pääsy on monilla alueilla haastavaa. Lääkäreiden huonosta saatavuudesta vanhusneuvosto on saanut paljon palautetta.

Tulorajat. Ohjeelliset tulorajat ovat kansaneläkkeen myöntämisen tulorajat. Tuloraja tarkistetaan vuosittain kansaneläkeindeksin mukaisesti. Kuitenkin todetaan, että taloudellista tilannetta arvioidaan, kun ohjeelliset tulorajat ylittyvät. Se antaa pienen mahdollisuuden myös laajemmalle joukolle saada palvelua.

Tileillä oleva tai muu helposti realisoitavissa oleva varallisuus huomioidaan silloin kun varallisuutta on yli 3000 euroa tai pariskunnan osalta yli 6000 euroa. Selvitys tileistä tulee toimittaa. Vanhusneuvoston työvaliokunta katsoo, että tuloraja 3000 euroa on liian pieni, sillä jokainen iäkäs ihmisen pyrkii säästämään hautajaisrahat ja 3000 euroa ei edes hautaamiseen nykyään riitä. Jos summa jää, niin monet ikäihmiset pitävät rahat taskussa eivätkä tilillä. Vanhusneuvoston työvaliokunta katsoo, että tätä kohtaa ohjeistuksessa tulisi uudelleen harkita ja nostaa se 5000 euroon, vaikka Pohteella olisi kuinka suuret säästötavoitteet.

Veteraanien kohdalla ei ole mitään tulorajoja. Se on hyvä ja toimiva käytäntö. Veteraanin kustannuksiin rahoitus saadaan valtiokonttorilta.

2.2. Palvelujen tarpeen arviointi

Oheistuksen mukaan ”palvelutarpeen arviointi tehdään hyvinvointialueella oman sosiaalihuollon ja/ tai terveydenhuollon ammattilaisen toimesta”. Tämä kohta on aiheellista

muuttaa lainsäädäntöä vastaavaksi. Palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelman tekemisestä säädetään sosiaalihuoltolain 36, 37 ja 39 §:ssä. Vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelman tekemisestä vastaa kuitenkin aina sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015) tarkoitettu virkasuhteessa oleva ammattihenkilö.

Perusteiden mukaan asiakassuunnitelma laaditaan henkilöille, joille palvelu myönnetään. Siihen kirjataan muun muassa millä tavalla liikkumista tuetaan, onko oikeutta saattajaan ja lähimmät kaupunginosat ja kylät joista tarvittavat palvelut löytyvät. Tältä osin tulisi käyttää harkintaa.

2.3 Myöntämisen perusteet

Muita ristiriitaisuuksia tai perustelemattomasi jääneitä asioita on sen, että tuen perusteissa ei ole mainintaa omaishoidosta. Pohteen ohjeistuksessa todetaan, että säännöllistä sosiaalihuoltolain mukaista liikkumisen tukea ei myönnetä omaishoidon vapaiden tai muille lyhytaikaisoidon jaksoille kulkemisiin. Kuitenkin samassa ohjeistuksessa todetaan, että pitkäaikaisessa laitoshoidossa oleville henkilöille myönnetään liikkumisen tuen palvelut ensisijaisesti sosiaalihuoltolain perusteella erillisen ohjeistuksen mukaisesti.

2.4. Liikkumisen tuen toteuttaminen

Perusteissa määritellään, että liikkumisen tuen palvelun yhdensuuntainen matka voi olla enintään 15 km tai 30 km riippuen matkasta lähimpään kaupunginosaan tai kylään. Tämä on asiakkaalle haastavaa pitkien etäisyyksien maakunnassa. Vanhusneuvoston työvaliokunta toivoon, että kilometrirajat jätetään kokonaan pois. Uuden lainsäädännön tulkinnasta ei ole vielä oikeuskäytäntöjä. Lainsäädännön tulkinnasta jokapäiväiseen elämään liittyvien matkojen määräksi tuli vammaispalvelulain oikeuskäytännöissä tulkinnaksi 18 matkaa. Oikeuskäytännössä lähikunniksi hyväksyttiin lähes poikkeuksetta maantieteelliset rajakunnat. Lähikuntaa ei voi kuitenkaan käsittää yksinomaan siten, että se koskisi vain maantieteellisiä rajakuntia. Lähikunta voidaan määritellä "toiminnallisena lähikuntana".

Asiakkaalla tulee olla aina oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä (SHL 5 §). Varsinkin lakimuutoksen myötä haetaan uusia oikeuskäytäntöjä.